

2020-imi nunatsinni peqqinneq

Peqqinnissaqarfillu

Henrik L. Hansen & Paneeraq Noahsen

Nunatsinni inuiaqatigiinni pissutsit peqqissutsimut tunngasut Peqqinnissaqarfillu allarpassuit assigalugit allanngulertoqaat. Nappaatigisartakkat 1950-ip kingorna inuiaqatigiinni pissutsit assigalugit allanngorluinnarput. Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiittut TB-mik, ajunaarnernik inuuniarnikkullu atukkanik ilungersunaqisunik sunnerneqarsimanermiit, inuiaqatigiit ullumikkut peqqissusaat, nunarsuaq tamakkerlugu isigissagaanni, amerlanerpaatigut ajunngilaq. Tamanna pingaartumik timikkut inuuniarnermi pissutsini atuuppoq akerlianilli tarnikkut peqqissutsikkut suli annertuumik unammilligassaqaarluni. Nunami isorartoqisumi Peqqinnissaqarfik amerlanerpaanut annguttarpoq, kiffartuussinerullu pitsaassusaa arlalippassuutigut nunarsuarmi pitsaanerpaanut nallersuunneqarsinnaalluni. Kikkulli tamarmik ineriartornermi peqataamngillat. Nunatsinni peqqissuseq isigigaanni tamatumuuna naligiinnginneq ullumikkut qitiuvoq. Kapitalimi matumani ullumikkut nunatsinni peqqinnissamut tunngatillugu immikkoortut pingaarutillit ilaasa qanoq innerat paasinierneqarpoq. Qanoq pisoqarpa, ullumikkut unammilligassat suuppat ineriartornerlu sumut ingerlava?

Periarfissat – imeqarnek, eqqiluisaarnissamut tunngasut, ineqarnek atugarissaarnerlu

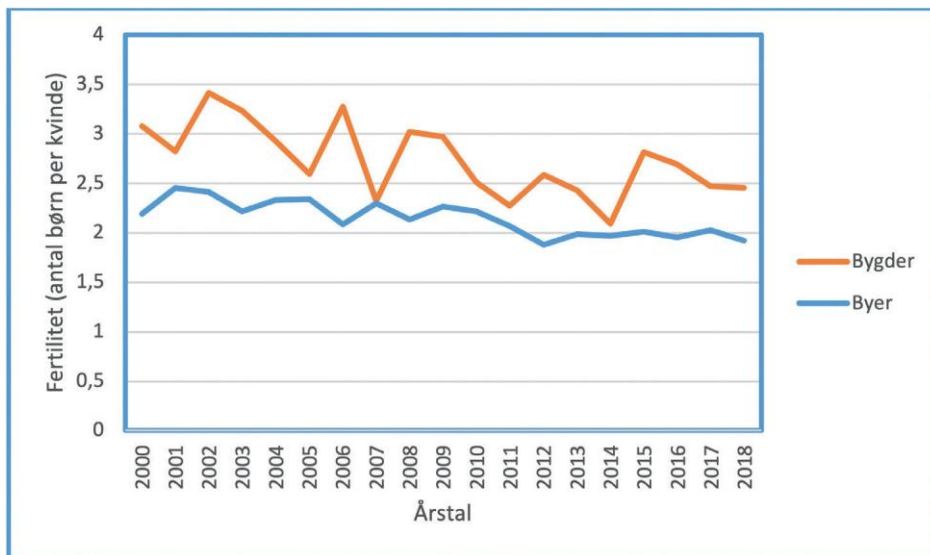
Innuttaasut peqqissuunissaannut tunngaviusumik piumasaqaatit tassaapput periarfissat pitsaasut. Nunatsinni aningaasaqarnikkut ineriartorneq ukiuni tulleriinni arlalinni ajunngitsumik ingerlavoq ineriartornermullu nalinginnaanerumik ikorfartuilluni. Nappaalanerit, sakiilluut TB nappaatillu inigisat pitsaannginnerannik eqqiluisaannginnermillu patsiseqartut siornatigut annertuumik unammilligassaasimasut, maanna sumiiffinni amerlasuuni oqaluttuaannangorput. Nunatsinni illoqarfiit tamarmik nalinginnaasumillu nunaqarfiit 55-iusut imermik imigassamik minguitsumik pilersorneqarput. Illoqarfiit ilaanni nunaqarfinnilu amerlasuuni biilit imertaatit atorlugit allatigulluunniit nakkutigisamik imermik pajuttuisoqartariaqartarpoq. Nunarput tamakkerlugu eqqiluisaarnermut tunngasut aaqqisuussaapput ullumikkullu sumiiffinni tamani suut tamarmik pitsaanerpaaffissaminiinngikkaluit peqqissutsimut annertunerumik navianaateqaratik. Eqqagassalerineq unammilligassartaqarpoq, sumiiffinnilu amerlasuuni silaannarmi ikuallaanissamut immikkut suli akuersissuteqartoqartarpoq. Eqqagassalerineq pillugu pilersaarummi annertuumi eqqagassat tamarmik nunatsinni sumiiffinnut marluusunut katersorneqarlutik ikuallanneqartalernissaat imal. isumannaatumik toqqortarineqartalernissaat suliniutigineqarpoq.

Pissutsit ataasiakkaat inigisap pitsaassusaatut ittut peqqissutsimut taama annertutigisumik sunnuteqartut ikittuinnaapput. Inigisap pitsaassusaa ukiuni qulikkaani kingullerni pitsanngoriaateqaaq amerlanerillu ullumikkut akuerineqarsinnaasunik imal. pitsaasunik ineqarnikkut atugaqarput. Tamatumunnga uuttuut pitsaasoq tassaavoq inuit amerlassusaannut agguaqatigiissillugit inuit qassit najugaqarnerat.

Annertuumik assigiingissuteqaraluarlutik maanna killiffik tassaavoq najugaqartut agguaqatigiissillugit inimi ataatsimi inuit 1,1-inngorsimanagerat (Innuttaasut peqqissusaat pillugu ilisimatusarfik Statens Institut for Folkesundhed, 2019). Innuttaasut ilaanni inimi ataatsimi arfineq pingasut pallillugit najugaqarsinnaasarput. Inigisami ini ataaseq agguaqatigiissillugit marlunnik amerlanerusunilluunniit inigineqartoq innuallaatut peqqinnissamullu tunngatillugu pitsaassutsimut akornusiisutut isigineqarsinnaavoq. Innuttaasut 13%-iisa missaat innuallaani najugaqarput, tamannali nunap immikkoortuini annertuumik assigiingissuteqarpoq. Nuummi innuttaasut 20-iuppata ataatsimit ikinnerit innuallaani najugaqartuupput, illoqarfinni innuttaasut quliuppata ataatsip missaaniillutik, nunaqarfinnilu innuttaasut sisamaappata ataatsimik amerlanerit innuallaani najugaqartuullutik. Ilaqutariinni meerartalinni inigisat innuallaarajupput.

Innuttaasut ineriartornerat, meeqqiorneq meeraaqqallu toqusartut

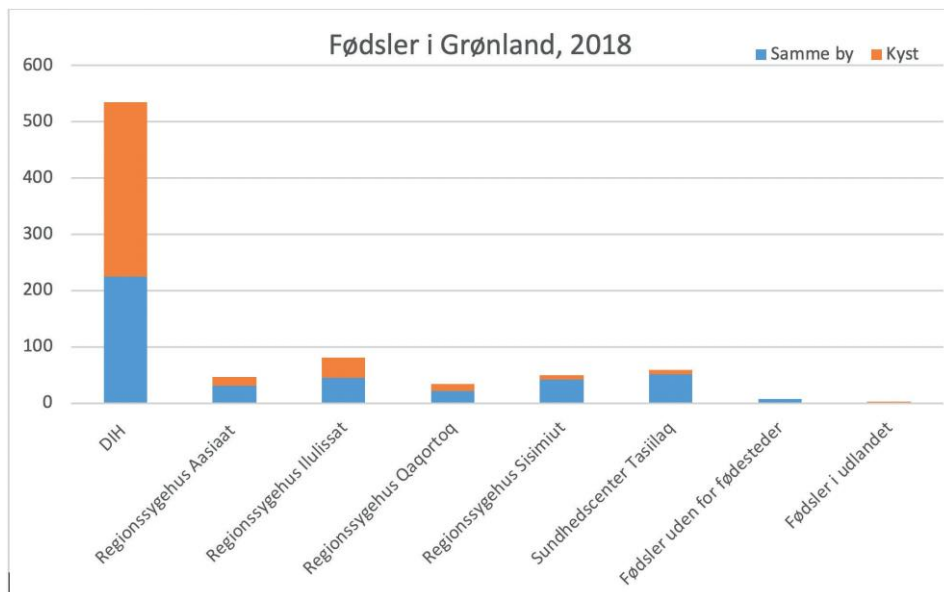
Siornatigut amerlasuunik meeqqiortarneq massakut annikilliarpoq, maannalu agguaqatigiissillugu arnaq meeqqiorsinnaanermini 2,05-inik meeqqisarpoq, illoqarfiit nunaqarfiillu akornanni annertuumik assigiingissuteqartumik (takussutissiaq 1). Tamanna isumaqarpoq innuttaasut amerlassusaasa attatiinnerneqarsinnaaneranut naammaannartumik meeqqisoqartartoq. Ukiuni makkunani nunatsinni inunngorsimasut annertuumik nunartik qimallugu nuttarput, tamatumalu peqatigisaanik ilaatigut Kangiamiunik nunasisoqarsimangikkaluarpat innuttaasut ikilissimassagaluarlutik.

Takussutissiaq 1. 2000-imiit 2018-imut nunatsinni illoqarfinni nunaqarfinnilu meeqqiornerup ineriartornera. Najoqqutarisaq: Kisitsisaataasivik, Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik.

2018-imi meerartaaqqaartut agguaqatigiissillugit 24,7-inik ukioqarput; kisitsit taanna Nunanit Avannarlernit malunnaatilimmik appasinneruvoq assersuutigaluguli Canadami Inoqarfiusunit qaffasinnerungaatsiarluni (Moisan, Baril & Muckle, 2016).

Inoorlaat meeraaqqallu toqusarnerat malunnaatilimmik ikilipput nunarsuarlu tamakkerlugu isigissagaanni ikinnerpaanut ilaalersimallutik (Nunatsinni Nakorsaaneqarfik, 2019a), taamaattoarli nunanit avannarlernit suli qaffasinnerullutik. Naartusut 29%-ii naartunerminni pujortartarmata pujortarneq tamatumani annertuumik sunniutilittut paasisariaqarpoq (Terkelsen allallu, 2017) tamannalu nunanut allanut amerlasuunut assersuullugu annertuneroqaaq. Ukiut 20-it kingulliit ingerlanerinni annertuumik ukkassinikkut aqqisuussinikkullu naartusunik tungiineq malunnaatilimmik pitsanngoriaateqarpoq. Ullumikkut ernivissat tallimanut katersorneqarnerat ernissat ulluinnarni inuunerannut kalluigaluartoq annertuumik akuersarneqarsimavoq (takusutissiaq 2). Ernivissani nalinginnaasumik tamatigut ilinniarsimasumik juummooqartarpoq pilaasinnasunillu upalungaarsimasoqarluni. Nalinginnaasumik ukiut tamaasa Nummi ernissatut innersuussat Nummilu ernisut amerleriaateqartarput. Ullumikkut meeqqat pingasuugaangata marluk Nummi inunngortarput (Nunatsinni Nakorsaaneqarfik, 2019a).

Takusutissiaq 2. 2018-imi nunatsinni ernisut inunngorfinnut ernisullu najugaqarfiinut agguataarneqarnerat. Najoqqutarisaq: Nunatsinni Nakorsaaneqarfik, 2019a.

Meeqqat peqqissusaat

Meeqqat timikkut inuuneripput (Kløvgaard allallu, 2018) tarnikkulli inuttullu ajornartorsiutitigut annertuumik unammilligassaqaqalutik. Meeqqat nunani tamalaani periutsit naapertorlugit akiuussusersorneqartarput akiuussusiisarnermilu maleruagassanut ilaapput tinguklut aseruuttoornermut (hepatitis B) TB-mullu (BCG) akiuussutissat. Taamaakkaluartoq Nummi meeqqani angajulliunerulaani tamakkiisumik akiuussusersuineq annertuunik unammillernarsimavoq (Albertsen allallu, 2018). Piffissamili kingullermi suli annertuunik unammilligassaqaqaraluaq Nummi akiuussusersuineq pitsaanerulersimavoq (Albertsen allallu, 2020).

Taannalu sinerissami pissutsit Nuummiit pitsaanerunerannik assersuutissat ikittut ilagaat.

Meeqqat akornanni pualavallaarneq ajornartorsiutaagaluttuinnarpoq ukiunilu tulliuuttuni annertusiartornissaa naatsorsuutigisariaqarluni. Meeqqat 2011-imi inunngortut akornanni Nuummeersut 14%-iisa missaat atualeqqaarnerminni pualavallaarput (Sandager allallu, 2019). Nunatta sinnerani meeqqat taamaaqataanni 29%-i pallingajallugu pualavallaarput, taamaalilluni pualavallaarneq marloriaammik akulikinnerulluni. Nuummi sinerissamilu sumiiffiit allat akornanni arlalitsigut annertuunik assigiinngissuteqarpoq. Nuup avataani inuusuttut akornanni taama ineriartornermut patsisaaqataasumik ilaatigut sodavandinik sukkulinnik annertuumik atuisoqarpoq.

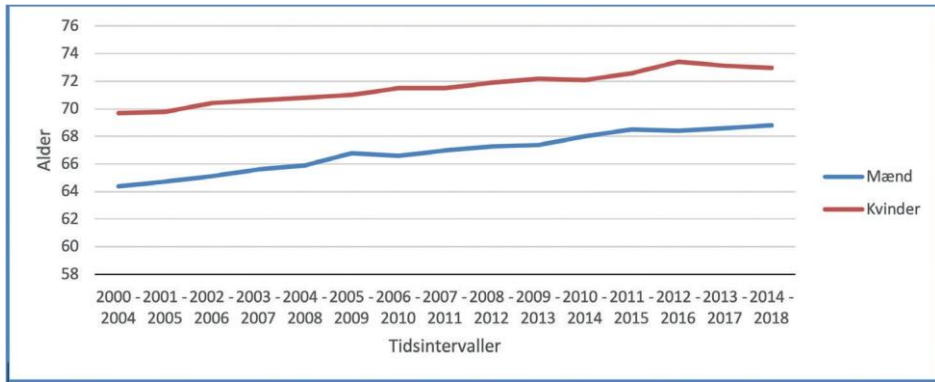
Pujortartarneq siusissukkut aallartikkajuppoq, allaat aqqanilinnik ukiullit tikillugit. Misissuinerne kingullerni 2018-imeersuni 14-inik ukiullit 15%-ii, 15-inik ukiullit 26 %-ii 16-inillu ukiullit 52%-ii ullut tamaasa pujortartartuusut takutinneqarpoq (Statens Institut for Folkesundhed, 2018b). Nunanut allanut naleqqiullugu kisitsist qaffaseqaat, aamma inuusuttuaqqat pujortartartut amerlaqisut inersimasunngornerminni pujortartarnermik ingerlatiinnarnissaat ilimagineqartariaqarpoq. Tamatumuunattaq Nuummi sinerissamilu assigiinngissut annertoqaaq. Sinerissami inuusuttut tamatumuunattaq peqqissutsimut ajoqusiisinnaanerpaanik ileqqoqarput. Inuusuttuaqqat 16-inik ukiullit quliugaangata ataatsip hashimik pujortarneq misilitagaqarfiga.

Nunatsinni meeqqat akornanni kigutigissutsip pitsaassutsikkut ass. Nunat Avannarliit suli nallinngikkaluaaraat ajunngitsumik ineriartortoqarpoq. Misissuinerne nutaanerummi Nuummeersumi meeqqat arfinilinnik ukiullit 57%-iisa kigutaat putoqarput (Madsen, Wetterstrand & Pedersen, 2017). Kisitsit taana qaffasingaatsiarpoq taamaattorli ukiut qulit matuma siorna kisitsisinut, nunarput tamakkerlugu meeqqat 80%-it 90 %-illu akornanni kigutaasa putoqarnerannik ersersitsisinut, sanilliullugu appasinnerungaatsiarluni (Petersen & Christensen, 2006). Kigutigissuseq ullullu tamaasa kigutigissartarneq nunap immikkoortuini assigiinngeqaaq (Statens Institut for Folkesundhed, 2018b). Angajoqqaat akisussaaffik pitsaaliuinerlu qitiutillugit meeqqat arfineq pingasunik qaammateqalerneriniit kigutileriveqarfimmi tunngaviusumik malittarineqarput, pitsaaliuineq qitiutillugu kigullunneq akiorniarlugu angusarerusutanut iliuusissatut siunniussanik atuutilersitsinikkut inuusuttut kigutiginnerulersinnissaannik suliniuteqarnerup nangingneqarnissaa anguniagaavoq (Kalaallit Nunaanni Kigutileriffeqarfiit, 2018).

Meeqqat akornanni siutikkut aseruuttoortuarneq annertuumik ajornartorsiutaavoq tusillannikkullu ajornartorsiutinik annertuunik nassataqartarluni. Meeqqat inuusuttullu aqqanillit 24-illu akornanni ukiullit 14%-it 17%-illu akornanniittut siutimikkut aseruuttoortuarterat misissuinerne annertujaami paasineqarpoq (Jensen, Koch & Homøe, 2013). Taakku quliugaangata qulingiluat sinnerlugitt annertuumik tusillassimasarput. Pineqartunut ataasiakkaanut tusillanneq annertuumik inuunermet sunniuteqarsinnaavoq, tusillanneq atuarnerne angusakinnerutitsisinnaammatt. Siutikkut aseruuttoortarnerup suna pillugu nunatsinni immikkut annertuumik atugaanera qularnaarlugu ilisimaneqanngilaq. Siulluutinik peqqissaanerme siutit narkorsaat pisariaqartinneqakkajupput sivisuumillit malittarineqartussani ajornakusoortarluni.

Aggvaqatigiissillugit ukiut inuuffiusartut, toqussutaasartut inooriaatsimillu patsiseqartut

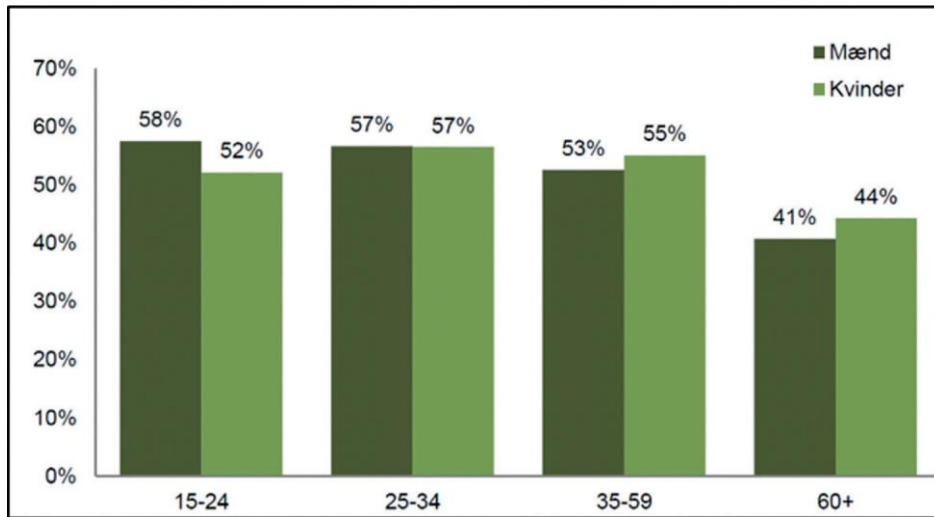
Peqqissutisimut tunngatillugu nunat tamalaat akornanni assersuussinermi pissutsit- soorlu aggvaqatigiissillugit ukiunut inuuffiusartunut toqussutaasartunullu tunngasut assersuunneqarsinnaasunik tunngaviusunik paasisutissiisarmata paasiniassallugit naapertuussinnaavoq.

Takussutissiaq 3. Nunatsinni aggvaqatigiissillugit ukiut inuuffiusartut ineriartornerat. Najoqqutarisaq: Kisitsisaataasivik, Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik.

Nunatsinni aggvaqatigiissillugit ukiut inuuffiusartut ukiuni qulikkaani kingullerni marlunni arnani ukiunik sisamat missaannik angutinilu ukiunik tallimanik qaffakkiartorput (takussutissiaq 3), maannalu arnani aggvaqatigiissillugit ukiut inuuffiusartut 73-iullutik angutinilu 69-iullutik (Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik, 2019). Arnat erninerminni inoorlaallu toqusartut ikilinerat, taamatullu nappaatit tuniluuttut pingaartumik sakiilluutip tuberkulosip toqussutaasernerata annikillerujussuarnerat patsisaaqataasimapput. Akerlianik kræftimik toqquteqartarneq annertuvoq nappaatillu inooriaatsimut attuumassuteqartut kingunerisaannik toqquteqartartut sionratigornit amerlanerulerlutik. Imminut toquttartut ukiorpanni amerlasoorujussuusimapput, imminullu toquttut inuusuttuugajummata tamanna aggvaqatigiissillugit ukiunut inuuffiusartunut annertuumik sunniuteqarpoq. Ajunaarnerit annertuumik allannguuteqaraluartut ajunaartoqartarnera suli annertungaatsiarpoq. Nunarsuaq tamakkerlugu aggvaqatigiissillugit ukiut inuuffiusartut 72-it ataatsilaannguarpaat (World Health Organization, 2018) Nunanilu Avannarlerni aggvaqatigiissillugit ukiut inuuffiusartut ataatingaatsiarpaat Canadamili inuit nunaanniittut amerlaqatigalugit (Inuit Tapiriit Kanadami, 2018).

Toqussutaasartut allanngornerat ukiut qulikkaat arlaqanngitsut ingerlaneranni inooriaatsip allanngorneranik patsiseqarsinnaavoq. Kræftimik nappaatit ullumikkut tassaanerupput inooriaatsimut attuumassuteqartut tassalu puakkut, inalugarsuakkut erlukkut iviangikkullu kræfteqalersarneq (Yousaf, Engholm & Storm, 2018). Kræftimik nappaataagajunnerpaq tassaavoq puakkut kræfteqarneq tamatumalu ukiuni qulikkaani tulluittuni taamaaginnarumaarnissaa ilimagineqarsinnaavoq. Pujortartartut ikiliartoraluartut (Statens Institut for Folkesundhed, 2019), innuttaasut 52 %-ii suli pujortarput (takussutissiaq 4), tamannalu naatsorsueqqissaarnermi kisitsisitigut takuneqarsinnaagallassaaq.

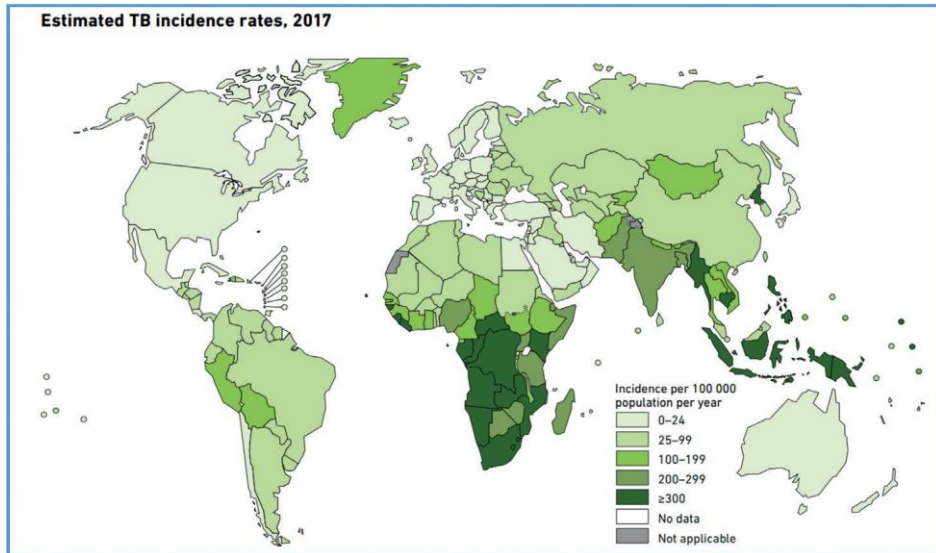

Takussutissiaq 4. Pujortartut amerlassusaat ukioqatigiiaanut suiaassutimullu agguataarneqamerat. Najoqqutarisag: Kalaallit Nunaani innuttaasut peqqissusaannik misissuisitsineq 2018. Inuunermi atugassarititat, inooriaaseq peqqinnerlu. SIF-ip Kalaallit Nunat pillugu allakkiaani nr. 30. Statens Institut for Folkesundhed, SDU, 2019.

Pualavallaarujussuit ukiut qulikkaat arlaqanngitsut ingerlanerini amerleriapiloernerisigut pualavallaarneq unammilligassatut annertusiartorpoq (Statens Institut for Folkesundhed, 2019). Tamanna nerisarisat inooriaatsillu inuiaqatigiinnilu inuussutissaqassagaanni timimik atuisariaqarnerup allanngorluinnarnerata kinguneraa. Taamaattumik ullumikkut anigugassarinnigaminnik ilaatigut sukkornermik taamatullu uummatimikkut taqqamiknullu nappaatillit amerlaqaat (Pedersen, 2019), tamannalu nappaatip toqussutaasarneranut annertuumik sunniuteqarpoq. Pitsaaliuinnermut atatillugu annertuumik suliniuteqartoqarsimavoq tamatumunngalu atatillugu ilaatigut sukkut sodavandillu annertuumik akitsuusersornerisigut aqqisuussamik pitsaaliuinerit arlallit aallartinneqarlutik. Suliniutilli taakku pualavallaat amerliartuinanninnissaannut naammaginartumik sunniuteqarsimannigillat. Inuussutissat nioqqutissiorfinneersut annertusigaluttuinnarnerat qangaaniillu nerisarisartakkat annikilliarternat ingerlaannarpoq (Statens Institut for Folkesundhed, 2019).

Nappaatit tuniluuttut - naak ilaat innuttaasut peqqissusaannut annertuumik ajornartorsiutaagaluartut- ullumikkut toqussutaasartunut killilimmik sunniuteqarput. Unammilligassat annerpaartaat tassaajuarsinnarpoq sakiilluut tuberkulose (TB). Ukiopassuarni annertungaatsiartumik iliuuseqartoqaraluartoq nappaat sulit atugaangaatsiarpoq. 2019-imi 63-it TB-mik nappaateqalersimapput, taamaallunilu Kalaallit Nunaat nunarsuarmi nunanut nappaatip peqqissutisimut annertuumik sunniuteqarfigisaanut ilaajuarsinnarluni (takussutissiaq 5). Canadami inuit najugaanni taamaaqataani annertunerunilluunniit unammilligassaqarpoq (Vachon, Gallant & Siu, 2018). Innuttaasut pingajorarterutaasa sisamararterutaasalu akornanniittut napparsimassutiginnigaminnik TB-mik tunillatsissimasuupput. Anigugassarinnigaminnik tunillatsissimasut TB-mik nappaateqalernissamut inuuneq naallugu aarlerinartorsiorput.

Taamaammat TB kinguaariinni tulliuuttuni innuttaasut peqqissusaannut suli ajornartorsiutaajumaarnissaa naatsorsuutigisariaqarpoq. Kalaallit Nunaat tamakkerlugu TB atugaavoq. Tunumili Kujataanilu unammilligassat annertunerpaajupput.

Takussutissiaq 5. 2017-imi nunarsuaq tamakkerlugu nappaatip TB-ip atugaanera. Nunarsuaq tamakkerlugu isigalugu Kalaallit Nunaanni nappaatip atugaanera annertuvoq. Najoqqutarisaq: Global tuberculosis report 2018. Geneva: World Health Organization; 2018. License: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

Kalaalimerngit soorlu puisit arferillu mingutsinneqarsimanerat ukiorpassuit ingerlaneranni ukkanneqarsimavoq. Mingutitsisut ilaatigut tassaapput saffiugassat arortikkuminaatsut, saffiugassat arorsinnaangitsut soorlu kviksølvi aqerlorlu akoorutissallu avatangiisinut mingutitsisut arorsinnaangitsut POP-imik taaneqartartut ilaatigut tassaasut pesticidit, akuutissat tunisassionermermi atorreqartartut ass. PCB dioxinillu. Taakku annertunersaat nunarsuarmi suliffissuaqarfinit nunanut issittunut angussimapput nerisareqatigiinnilu annertusiartorsimallutik. Taakku nunatsinni innuttaasut timaanniinnerat uppernarsaatissartaqarluarpoq, nunalli immikkoortuini, kalaaliminertornerup qanoq annertutiginera apeqqutaalluni, annertuumik assigiingissuteqarluni (Statens Institut for Folkesundhed, 2019). Pineqartut taakku peqqissutsimut ajoqusiinnaanerit uppernarsaatissartaqarluarportaaq pingaartumillu naartut meeqqallu ajoquserneqarnissamat qanipput (Hjermitslev allallu, 2020). Kalaaliminertornerup allangortinnissaanik kaammattuinnissaq annertuumik akuliunnerummat, peqqinnissaq pillugu oqartussat tamatumunnga akuliunnissaq tunuarsimaarfigisimavaat.

Kinguaassiuutitigut peqqissuuneq

Pernaamik ernisut nunarpassuarnut allanut sanilliullugit ukiukinnerugaluit, inuusuttuaqqat naartulersartut amerlavallaanngillat. 2018-imi ernisut 8%-it misaaniittut inuusuttuaraapput (Nunatsinni Nakorsaaneqarfik, 2019b). Naartuersittartulli ukioqatigiiaani tamani amerlaqaat. Nunatsinni inuusuttuaqqat akornanni naatsorsuinermit kingullermit arnat 15-iniit 19-inut ukiullit 1.000-iuppata 91-it naartuersittarput (Nunatsinni Nakorsaaneqarfik, 2019c) Taakkulu Nunanit Avannarlerniit allaniillu, naatsorsueqgissaarnermi tutsuiginartunik kisitsisaatilinnit, amerlanerujussuupput (Sedgh allallu, 2015). Ukiualuit matuma siorna iisartagartornikkut naartuersittoqartalerneraniit amerliartulaalerput.

Kinguaassiuutitigut peqqissuuneq klamydiap gonorré-llu atugaajuarnannerannik unammillerneqarportaaq. Arnat 17-inik ukiullit akornanni klamydiamik tunillatsissimasut amerlanerpaajupput, taakku quliugaangata sisamat sinneqartut 2018-ip ingerlanerani aaviisarfimmi uppersarsineqartumik tunillatsissimapput (Nunatsinni Nakorsaaneqarfik, 2019b). Syfilis nunatsinni ukiuni arlalinni siumorneqarani 2011-imi arnat angutillu akornanni atoqatigiinnikkut tuniluuteqqilerpoq, 2018-mi 2019-imilu atugaanera annertusilluni. Ukiuni kingullinerusuni inunnguutsimik syfilisimik nappaateqartoq 2018-imi siumorneqaqqaarpoq. HIV 1980-ikkunniit nunatsinni atugaavoq. Nunanit Avannarlernit tunillatsittut amerlanerugaluaqalutik tuniluunnera killeqarsimavoq. Ullumikkut nakorsarneqarsinnaaneq neqeroorutaavoq AIDS-imillu toqquteqarneq qaqtigoortuulluni.

Tarnikkut nappaatit imminullu toquttarneq

Tarnikkut nappaatinut tunngatillugu Kalaallit Nunaanni unammilligassat annertupput. Tamatuma peqatigisaanik nakorsaansamat periarfissat killeqaqaat pisariaqartinneqartunullu naammanngilluinnarlutik. Nakorsaansamat periarfissaq killeqaraluaq psykosernermit nakorsaatiniq atuneq Skandinaviami nunani atuinermi annertuneruvoq (Nordic Welfare dataBASE, 2019). Tarnikkut nappaateqarneq ikiaroorartumik canabisimik atornerluinermit nalinginnaaqisumut atatillugu takussaagajoqaaq (Alberdi & Rasmussen, 2019). Ukiut tamaasa hashimik patsiseqartumik psykosertunik imal. Tarnikkut nappaatilinnik hashimit annertuumik sunnigaasimasunik amerlasuunik napparsimmavimmut unittoqartarpoq.

Inuiaqatigiinni kalaallini imminut toquttarneq qangaaniilli atugaasimasinnaavoq, inuiaqatigiinnili 1950-ikkunni nutarterinerup aallartinneranni allannguinerit annertuut kingorna allanngorluinnarsimalluni (Alberdi & Rasmussen, 2019). Imminut toquttartut amerlalluinnarput. Taamaallaat Canadami inuit najugaanni allani taama amerlatigaat (Pollock m.fl., 2018). 2018-imi, agguaqatigiissillugu nalinginnaasumi, 45-it imminut toqupput, taakkunannga angutit amerlanerussuteqarlutik. Taakku pingajoqarterutaat pallingajallugit 20-it inorlugit ukioqarput. Imminut toqoriarneq imminullu toqunnissamik siorasaarineq Peqqinnissaqarfimmi initoqaat (Grundsøe & Pedersen, 2019) ilaatigullu politiini suliat imminut toqoriarnermit imminullu toqunnissamik siorasaarinermit tunngasut ukiumut 800-it sinneqartut nalunaarsorneqartarlutik (Grønlands Politi, 2019). Ukiut ingerlanerini misissuinerpassuit suliniuterpassuillu ingerlanneqartut annertunerusumik sunniuteqarsimannngillat.

Siunnerfilimmik pitsaaliuinissaq Peqqinnissaqarfimmit kivikkuminaatsinneqarpoq. Imminut toquttut allanit akulikinnerusumik imminut toqunnissaq sioqqullugu Peqqinnissaqarfimmut attaveqartarsimagaluartut, pingajorarterutaat marluk attaveqarsimanngillat. Nunat allat amerlasuut assiginagit taakku akornanni tarnikkut nappaateqartuuneq annertunerusumik atugaanngilaq.

Peqqinnissaqarfik

Ukiut qulikkaar ingerlaneranni Peqqinnissaqarfik annertusiartorsimavoq. 1960-ikkunni Peqqinnissaqarfik annertusaavigneqarmat, nunatsinni illoqarfinni tamani napparsimaveeqqanik pilattaavittalinnik pilertsisoqarpoq. 2010-ip missaani Peqqinnissaqarfimmik aqqisuusseqqinnikkut napparsimmavimmi suliaasat pilattaanermut tungassutillit piffinnut ikinnerusunut eqiterukkiartuaarneqarnerat aallartinneqarpoq. Ullumikkut taamaallaat kitaata sineriaani illoqarfinni annerusuni (Nuummi, Qaqortumi, Sisimiuni Ilulissanilu qitiusumik napparsimmavilinni) kiisalu Tunumi Tasiilami pilattaasoqartarpoq (Statens Institut for Folkesundhed, 2018a). Maanna Aasianni ernisoqarsinnaanngikkallarpoq, pisortatigoortumilli tamanna atorunnaarsinneqarnikuunngilaq. Nunatsinni innuttaasut 60%-imit amerlanerit illoqarfinni taakkunani najugaqarput.

Qaqortumi Peqqinnissaqarfik Kujataani qitiusumik napparsimmavik 2019.

Ullumikkut illoqarfinni allani nakorsiartarfittut annertusisatut, ajoqusersimasunut nakorsiartarfitalittut atuuttunik peqqissaaveqarpoq. Sumiiffinni amerlanerpaani pilattaaviit atapput atorneqariaannaallutilla, taamaallaalli ilaatigut nakorsanit immikkut ilisimasalinnit angalasunit takkuttoqaraangat atorneqartarlutik. Ingerlatsinermut aningaasartuutit annertummata annikitsuinnarmillu atorneqartarmata, siunissami taakku peerneqarnissaat naatsorsuutigisariaqarpoq. Innuttaasut 25%-iisa missaat illoqarfinni peqqissaavilinni najugaqarput.

Nuup avataani peqqissaaviit, sumiiffinni arlalinni annertunerusumik annikinnerusumilluunniit aalajangersimasunik taartaasartoqaraluit, atorfeqavissunik nakorsaqqanngillat. Piffissat ilaanni peqqissaavinni ataasiakkaani nakorsaqqartanngilaq. Taassumap kingunerisaanik innuttasut ilaannut peqqinnissamut neqeroorutaasut ajorsiarput, illoqarfinniillu minnerusunit- pingaartumik Nuummut- nutserartoqarneranut peqataaqataasinnaalluni.

Nanortalimmi peqqissaavik 2019.

Kalaallit Nunaanni nunaqarfinni najugaqarfiusuni 55-ini innuttaasut sumiiffinni amerlanerni nunaqarfimmi nakorsiartarfimmik saaffiginniffissaqarput. Nunaqarfiit annerit peqqissaasunik sulisoqarput, ataasiakkaat sundhedsassistentinik sulisoqarlutik sinnerili nunaqarfimmi killeqaqisumik ilinniagalinnik peqqissaavimmi imal. qitiusumik napparsimmavimmi qaninnermi ilinniartinneqatsiarnikkunik, peqqinnissakkut sullissisoqarlutik. Nunaqarfinni nakorsiartarfiit amerlanerit nunaqarfinni innuttaasut Peqqinnissaqarfiullu ilinniagaqassutsimik tunngaveqarluni ingerlanneqartup akornanni attavittut atuupput. Tassani Peqqinnissaqarfik oqarasuaatikkut qarasaasiakkulluunniit nakorsiartitsissut atorlugu attavigineqarsinnaavoq nakorsaatissallu peqqissaasunit nakorsanilluunniit nakorsaasiussat tunniunneqarsinnaallutik. Nunaqarfiit ilarpassui ilinniagalinnit peqqissaavimmit napparsimmavimmiilluunniit qaninnermeersunit ukiumoortumik tikinneqartarput, kiffartuussinerulli annertussusaa assigiinngiiaarpoq. Kiffartuussinerit tassaasinnaapput nakorsamit, meeraaqqerisumit immaqalu juummuumit naliliivigineqarneq. Ullumikkut taamaallaat innuttaasut 14%-iisa missaat nunaqarfinni najugaqarput, taamaalilluni ataatsimut isigalugit innuttaasut nunaqarfimmi nakorsiartarfimmik aallaqqaammut Peqqinnissaqarfimmut saaffissaqartut ikittunnguupput.

Qassiarsummi nakorsartitsivik 2019.

Immikkut ilisimasaqarfiit nuna tamakkerlugu napparsimmavissuarmut Nuummiittumut eqiterunneqarnikuupput, tassani nakorsartittunut immikkoortotaqarpoq, meeqqanut nakorsaaneqarpoq, kiisalu pilattaaveqarluni saanikkut naggussakkullu nappaatilinnut, arnanut ilumikkut nappaatilinnut, naartusunut ernisunullu, naakkut nappaatilinnut, siutimikkut, qinggamikkut toqqusaamikkullu nappaatilinnut immikkoortortalimmik, kiisalu sinititsisarfeqarlunilu peruluttunut uninngaveqarluni. Immikkut ilisimasaqarfiit tamarmik taartaasartunik sulisoqartuarpuit. CT scannereqarlunilu MR scannereqarpoq misissugassanillu immikkuullarinnerusunik Danmarkimut nassiussinnaasumik aaviisarfeqarluni (Kleist, 2019). Nuummi tarnimikkut nappaatilinnik sullissineq tarnimikkullu nappaatilinnut uninngavik tassaagunarpuit nunatsinni annertunerpaamik unammilligassaqartoq. Meeqqanut inuusuttunullu tarnimikkut nappaatilinnut immikkortotaqannigilaq inersimasunisuuili ilaatigut aasami sinerissamat angalasoqartarpoq. Maanna aalajangersimasumik atorfilimmik tarnip nakorsaqaannigilaq nakorsatullu suliassat nakorsanit tarnikkut nappaatinik immikkut ilisimasaliunngitsunit taartaasartumillu ataatsimit marlunnilluunniit isumagineqarpuit. Kalaallit Nunaanni tarnip nakorsai ass. Danmarkimisut amerlatigissappata, arfineq pingasut pallillugit- meeqqallu inuusuttullu tarnimikkut nappaataannik immikkut ilisimasalinnik marlunnik nakorsaqaassagaluarpoo (Sundhedsstyrelsen, 2019). Danmarkimi Aarhus Universitetshospitalimi tarnimikkut nappaatilinnut pinerluuteqarsimasunut immikkoortortami inissat 16-it Nunatsinni Peqqinnissaqarfimmit akilerlugit atorveqarpuit.

Napparsimasut 800-it sinneqartut nunatta avataani nakorsarneqartarpuit. Taakkunannga amerlanerpaat Danmarkimi Rigshospitalimukartarpuit (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2019). Pinasuartaariallit ikittunnguit Islandimi nakorsarneqartarpuit. Nakorsartinnerit amerlanersaat immikkut ilisimasaqarfiupput suliassallu soorlu uummatip taqaanik nerukillimasunik nakorsaaneq kræftimillu nappaatinik nakorsaaneq malitseqartitsinerlu immikkut itunik atortorissaruteqarnissamik immikkorluinnarlu ilisimasalinnik sulisoqarnissamik pumasaaqatitaqarpuit.

Nakorsat Danmarkimiittut nappaatilinnik nunatsinniittunik qarasaasiakkut nakorsiatitsisarnerat killilerujussuuvok. Taamatut misissugaasartut tassaanerupput isimikkut nappaatillit.

Nunatsinni Peqqinnissaqarfik innuttaasunit annertuumik atorneqarpoq. Innuttaasut 2018-imi agguaqatigiissillugu 6,6-eriarlutik Peqqinnissaqarfimmu attaveqarput, taakkunanga 87%-it nakorsiarfanni sullinneqarlutik. Inuiaqatigiinni allanisuulli ukioqortusiartorneq ilutigalugu peqqinnissaqarfiup neqeroorutaanik atuneq annertusiartorpoq. Arnat 20-it 29-illu akornanni ukiullit agguaqatigiissillugit ukiumut minnerpaamik arfineq pingasoriarlutik Peqqinnissaqarfimmu attaveqartarput, tamannalu naartunermut kinguaassiuutigullu peqqissuunermut unammilligassanut peqqitigalugit attaveqattaartarnermik patsiseqarpoq.

Piarternermissaaq Peqqinnissaqarfik atorneqartarpoq. 2018-imi toqusut tallimaagaangata ataaseq pallingajallugu angerlarsimaffimmi toqusarpoq, taakkulu amerlanersaat tassangaannaq naatsorsuutiginnisamik toqusarlutik. Toqusut sinnerisa 60 %-ii peqqinnissaqarfimmi toqupput sinnerilu 20%-it missaanniittut uotoqaat illuisa arlaanni toqullutik. Ulloq unnuarlu paaqquttarineqarsinnaaneq nunatsinni periarfissaanngilaq sumiiffiillu amerlanersaanni angerlarsimaffimmi peqqissaasoqarsinnaaneq ulluuneranissaaq killeqaqaluni. Nunatsinni uotoqaat uotoqaat illuiniittut ass. Danmarkimut sanilliullugit amerlanerupput, nunatsinnilu uotoqaat ukiuni makkunani amerliartupiloorput.

Peqqissutsip nunatsinnilu Peqqinnissaqarfiup siunissaat

Nunarpassuit allat assigalugit ullumikkut peqqissutsikkut ajornartorsiutit annertunerpaat tassaapput nappaatip inooriaatsimit peqquteqartut, peqqissutsimut pitsannguinnigitsut. Amerlanerit anigugassaangitsumik nappaateqalernermit inuunerup naleqassusaanik annikillisitsisumik toqujaarnermillu kinguneqartumik eqqorneqarnissaat pinaveersaartinniaaraanni, pitsaaliunerup nukittorsarneqarnissaa pisariaqarpoq. Tupa peerneqassaaq, pualavallaalersarneq oqallisigineqarnerussaaq. Tamatuma peqatigisaanik timimik atuinermut tunngatillugu suliniutit aallartisakkat ingerlatiinnarneqassapput ajornanngippallu annertusarneqarlutik. Nunatsinni tarnikkut nappaatinut tunngatillugu unammilligassat annertuut pissutsinik allanik peqqinnissamut tunngasuinnanngitsunik ass. ilinniarnissamut suliffeqarsinnaanermullu periarfissaqarnissamik, kiisalu ineqarnermut tunngasunik annertuumik aallaaveqartunik immikkut ukkassinissaaq pisariaqarpoq.

Napparsimalersinnaanermut sillimmasertaleneq unammilligassaqarnermut tassalu peqqissutsikkut naligiinninnerup qularnanngivissumik annertusiartuinnarnissaanut ersiutitut paasineqarsinnaavoq. Angerlarsimaffeqanngitsut amerliartorput. Inuiaqatigiinnili- ilaatigut aningaasaqarnikkut naligiinninnerup annertusiartuinnarnerata kingunerisaanik- peqqissutsikkut annertuunik unammilligassaqarportaaq (Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik, 2019). Akunnattunik isertitallit, pingaartumik illoqarfanni annerni, qularnanngitsumik peqqinneruleriartussapput peqqinnerusumik inooriaaseqaleneq pingaarnertut patsisaalluni. Nunatsinni Peqqinnissaqarfik peqqissutsimut pitsannguinnissamut peqataasinnaassaaq, pissutsinili piviusuni pitsannguutissat amerlasuut allatigut pissarsiarineqartariaqassapput. Nakorsartinnermut tunngatillugu periarfissat annertunerusut, ullutsinnut naleqquttumik angusaqalortorfiusumillu peqqinnissaqarfeqalernissaanik piumasqaatinik annertusiartortunik nassataqarnissaat qularnanngilaq. Ineriartornermullu malinnaaniareq ajornanngitsuinnaanaviannigilaq.

Avinngarusimaneq, isorartussuseq innuttaasullu ikittunnguunerat nunatsinni Peqqinnissaqarfimmut unammillernartuarsimavoq. Immikkut ilisimasaqarnissap annertusiartuinnarnera periarfissarpassuillu nutaat takkusuuartut, nunatsinnisut Peqqinnissaqarfinnut minnerusunut immikkut unammilligassiipput. Sulisunik piginnaanilinnik arlalialuinnarnik sumiiffinnut assigiinngitsunut amerlasuunut siammakkanik sulisoqarnikkut peqqissaanermut neqeroorutunik ullutsinnut naleqquttunik pissarsisoqarsinnaangilaq. Ullumikkut sutigit tamatigit piumasaqaatinik eqquutsitsikannertoqarsinnaangilaq. Taamaammat eqiterussinikkut misissuinerit nakorsartinnerillu pisariunerusut Nummut katersuunneqarnerisa annertunerulernissaa avaqunneqarsinnaassagunangilaq. Peqqinnissaqarfik immikkut ilisimasaqarfiusoq ataatsimoortinneqaleraluarpuullu sulianut siunissami Peqqinnissaqarfimmit nutaaliaasumit neqeroorutaasussat naatsorsuutigineqartussanik ingerlatsinnaanissamat annikippallaassaaq. Peqqinnissaqarfimmik immikkut ilisimasaqarfiusumik ingerlatsinissamat innuttaasut 56.000-it ikippallaarujussuarput. Immikkut ilisimasaqarfiiit attatiinnarsinnaassagaanni 200.000-iniit 250.000-inik innuttaqarnissaq- annertunerusumillu immikkut ilisimasaqarnissaq pineqarpat- suli amerlanerungaartunik innuttaqarnissaq pisariaqarpoq. Nunatsinni Peqqinnissaqarfik nunatta avataani napparsimmavinnik allanillu suleqateqarnissamik pisariaqartitsuassaaq.

Peqqinnissamat ilinniagalinnik sulisussarsiniarnerup annertuunik unammilligassartaqarnissaa suli naatsorsuutigisariaqarpoq. Nunatsinni peqqissaasutut ilinniartuunerit ukiut 25-it qaangutereeraluit peqqissaasunngortut pisariaqartinneqartunut maammanngilluinnarput. Peqqissaasut pisariaqartinneqartut naammattut pissarsiarineqassappata ukiorpassuarni tulleriittuni minnerpaamik ukiumut 30-it naammassisariaqartassapput, taamaattoqarnaviarunangilarli. Taamatuttaaq nakorsatut kigutilerisutullu naammassisartut ikippallaarujussuarput. Peqqinnissaqarfimmi ingerlatsineq attatiinnassagaanni siunissami sivisuumi nunanit allanit sulisussarsiorarnissaq pisariaqassaaq.

Nunatsinni Peqqinnissaqarfip siunissami aningaasaqarniarnikkut ajornartorsiornerata annertusiartornissaa naatsorsuutigisariaqarpoq. Ukiumut aningaasartuutit 1,5 mia. koruunit sinneqaraluit, annertussusaat nunanit allanit sanilliullugit, naalagaaffimmi tunisat ataatsimut nalinganit (BNP-mit) aningaasat nunatsinni peqqinnissaqarfimmut atorqeartartut annikinnerujussuupput (Aningaasaqarnermut Siunnersuisoqatigiit, 2019). Peqqinnissaqarfimmik nunami isorartoqisumi siammarsimasumik ingerlatsineq siunissamissaaq akisussaaq. Angallassinernaq aningaasartuutit tamakkiisut 10%-eraat. Nunani allanisut ineriartorneq, innuttaasut ilaannit amerlasuunit ersarissumik naatsorsuutigineqartoq, qulakkeerneqassappat aningaasat amerlanerusut atorqeartariaqassapput. Nunanullit allanit assersuussinerni Kalaallit Nunaanni atuisut akiliuteqartannginnerat eqqarsaatigisariaqarpoq. Tamanna assisaqanngilaq, peqqinnissaqarfimmik nunatsinnisut ittumik atuisunut akeqanngitsumik, nunani allani peqarunangilaq tamannalu peqqissutsikkut nalinginnginnerujussuarmut atuutereersumut annikillisaqataavoq.

Maanna peqqinnissaqarfip pisortanit aquunneqartup avataani peqqinnissamat neqeroorutit killilerujussuupput. Nummi marlunnik namminersortunik kigutileriveqarpoq piffissallu ilaanni peqqinnissamat allat arlaqanngitsulli neqeroorutaasarsimallutik. Neqeroorutaasoq nutaajunerpaaq tassaavoq botoximik kusasaalluni nakorsartinneq. Nammineq inuttut napparsimalersinnaanermut sillimmasertarnerup piffissap sivikitsup iluani nalinginnaalernera pingaaruteqarnerujussuavoq. 10.000-it sulisitsisumit akilikkamik napparsimalersinnaanermut sillimmaserneqarsimasutut 2019-imi missingersorneqarput (Naalakkersuisut, 2019).

Taakku ilaat amerlasuut suliffeqarfinni annertuuni sulisunut ilaqaapput. Sillimmasiissutit assigiingitsumik annertussusilimmik nunatta avataani misissortinnissamut nakorsartinnissamullu periarfissiipput, qaqutigunnarli angalanermut ineqarnermullu aningaasartuutunik matussusiiisoqartarluni. Amerlasuut naatsorsuutigisaat nunatsinni Peqqinnissaqarfimmi eqquutsinneqarsinnaanngimmata, siunissami nammineq inuttut napparsimalersinnaanermut sillimmasiissutunik atuinerup annertusiartuinnarnissaa naatsorsuutigisariaqassaaq. Sillimmasiisarfimmit akilerneqartut Peqqinnissaqarfimmut oqilisaataanissaat tunngavilersuutigineqarsinnaavoq, taamaattoqarnissaali ilimananngivippoq. Qaqutigunnaq aningaasartuutunik tamanik matussusiiisoqarsinnaasarmat napparsimasut amerliartuinnartut nunatta avataani nakorsartinnerminnik nunatsinni Peqqinnissaqarfimmi nanginneqarnissaannik naatsorsuuteqarlutik utertarnissaat ilimagisariaqarpoq.

Najoqqutarisat

- Albertsen, N., Fencker, I. M., Noahsen, H. E. & Pedersen, M. L. (2018). Immunisation rates among children in Nuuk. *International Journal of Circumpolar Health*, 77(1), 1426948. Albertsen, N., Lyng, A. R., Skovgaard, N., Olesen, J. S. & Pedersen, M. L. (2020). Coverage rates of the children vaccination programme in Greenland. *International Journal of Circumpolar Health*, 79(1), 1721983.
- Alberdi, F. O. & Rasmussen, J. (2019). Psykiatriske lidelser i Grønland. *Ugeskrift for Læger*, 181, V06190345.
- Budtz, A. E. S., Lyng, A. R., Budtz, C. S. & Pedersen, M. L. (2019). Weight among children born 2005-2011 in Nuuk at the time of school entry. *International Journal of Circumpolar Health*, 78(1), 1618667.
- Departementet for Sundhed. (2019). *Redegørelse af, hvilke sygdomstyper som medfører, at en patient henvises til sundhedsydelser i Danmark samt muligheden for at nedbringe antallet af patienter, der er nødt til at forlade landet kortvarigt eller på ubestemt tid*. Departementet for Sundhed. Naalakkersuisut/Grønlands Selvstyre.
- Grundsøe, T. L. & Pedersen, M. L. (2019). Risk factors observed in health care system 6 months prior completed suicide. *International Journal of Circumpolar Health*, 78(1), 1617019.
- Grønlands Politi. (2019). *Årsstatistik 2018*. Grønlands Statistik. (2019). *Grønland i tal 2019*.
- Hjermitslev, M. H., Long, M., Wielsøe, M. & Bonefeldt-Jørgensen, E. C. (2020). Persistent organic pollutants in Greenlandic pregnant women and indices of foetal growth: The ACCEPT study. *Science Total Environment*, 1(698), 134118.
- Inuit Tapiriit Kanatami. (2018). *Inuit Statistical Profile 2018*. Hentet fra <https://www.itk.ca/wp-content/uploads/2018/08/Inuit-Statistical-Profile.pdf>
- Jensen, R. G., Koch, A. & Homøe, P. (2013). The risk of hearing loss in a population with a high prevalence of chronic suppurative otitis media. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngol*, 77(9), 1530–5.
- Kalaallit Nunaanni Kigutileriffeqarfiit – Grønlandstandplejen. (2018). *Cariesstrategi Grønland 2008-2018*. Hentet fra https://www.peqqik.gl/da-DK/Footerpages/Publikationer/Cariesstrategi_2008_2018

- Kleist, K. E. (2019). *Det grønlandske Sundhedsvæsen anno 2018*. Nakorsanut, 44(1), 16-20. Kløvgaard, M., Nielsen, N. O., Sørensen, T. L., Bjerregaard, P., Olsen, B., Júlíusson, P. B. & Christensen, H. T. (2018). Growth of children in Greenland exceeds the World Health Organization growth charts. *Acta Paediatrica*, 107(11), 1953-1965.
- Landslægeembedet. (2019a). *Fødsler i Grønland, 2018*. Hentet fra https://nun.gl/Nyheder/2020/01/Foedsler%20i%202018?sc_lang=da
- Landslægeembedet (2019b). *Seksuelt overførte sygdomme i Grønland i 2018*. Hentet fra http://nun.gl/Nyheder/2019/05/Seksuelt%20overfoerte%20sygdomme%20i%20Groenland%20i%202018?sc_lang=da
- Landslægeembedet. (2019c). *Svangerskabsafbrydelser i Grønland i 2018*. Hentet fra http://nun.gl/Nyheder/2019/05/Svangerskabsafbrydelser%20i%20Groenland%20i%202018?sc_lang=da
- Madsen, S. S., Wetterstrand, V. J. R. & Pedersen, M. L. (2017). Dental caries and weight among children in Nuuk, Greenland, at school entry. *International Journal of Circumpolar Health*, 76(1), 1311535.
- Moisan, C., Baril, C. & Muckle G. (2016). Teen pregnancy in Inuit communities – gaps still needed to be filled. *International Journal of Circumpolar Health*, 75, 31790.
- Naalakkersuisut. (2019). *Besvarelse af §37 spørgsmål nr. 220/2019 vedr. sundhedsforsikring*. Hentet fra https://ina.gl/documents/para3637/2019/svar/220_2019_sundhedsforsik-ringer_RAVE_svar.pdf
- Nordic Welfare dataBASE. (2019). *Nordic Health and Social Statistics. Sales of antipsychotics by ATC-code, year and country*. Hentet fra http://pxweb.fujitsu.dk/pxweb/en/Nowbase/Nowbase__NOMESCO%2004%20medicine/MED24%20N05A%20-%20Antipsychotics.px/table/tableViewLayout2/?rxid=c7e95ba0-c0e2-40d3-a2f7-1a49496b9748
- Pedersen, M. L. (2019). *Diabetes in Greenland 2008-2017. A new model of diabetes care in Greenland based on continued monitoring, analysis and adjustment of initiatives taken*. Doktordisputats. Aarhus Universitet.
- Petersen, P. E. & Christensen, L. B. (2006). Dental health status and development trends among children and adolescents in Greenland. *International Journal of Circumpolar Health*, 65(1), 35–44.
- Pollock, N. J., Healey, G. K., Jong, M. & Valcour, M. (2018). Tracking progress in suicide prevention in Indigenous communities: a challenge for public health surveillance in Canada. *BMC Public Health*, 18(1), 1320.
- Sedgh, G., Finer, L. B., Bankole, A., Eilers, M. A., Singh, S. (2015). Adolescent Pregnancy, Birth, and Abortion Rates Across Countries: Levels and Recent Trends. *Journal of Adolescent Health*, (56), 223-230
- Statens Institut for Folkesundhed. (2019). *Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018 – Leve- vilkår, livsstil og helbred*. Statens Institut for Folkesundhed og SDU.
- Statens Institut for Folkesundhed. (2018a). *Evaluering af Grønlands Sundhedsreform. Oplevede og målbare effekter 2017*. Syddansk Universitet og Statens Institut for Folkesundhed.
- Statens Institut for Folkesundhed. (2018b). *HBSC Greenland. Data fra Skolebørnsundersøgelsen 2018*. Statens Institut for Folkesundhed og SDU.
- Sundhedsstyrelsen. (2019). *Lægeprognose 2018-2040. Udbuddet af læger og speciallæger*. Sundhedsstyrelsen.

- Terkelsen, A. S., Long, M., Hounsgaard, L. & Bonefeld-Jørgensen, E. C. (2017). Reproductive factors, lifestyle and dietary habits among pregnant women in Greenland: The ACCEPT sub-study 2013-2015. *Scandinavian Journal of Public Health*, (1), 1403494817714188.
- World Health Organization. (2019). *World health statistics 2018: monitoring health for the SDGs, sustainable development goals*. World health Organization.
- Yousaf, U., Engholm, G., Storm, H., Christensen, N., Zetlitz, E., Trykker, H. & Thygesen, L. C. (2018). Cancer Incidence and Mortality in Greenland 1983-2014 – Including Comparison with the Other Nordic Countries. *EclinicalMedicine*, 29(2-3), 37-49.
- Økonomisk Råd. (2019). *Grønlands økonomi 2019*.